

Т. З. Вантух

ВИКОРИСТАННЯ РИНКОВИХ ІНДИКАТОРІВ У ПРОЦЕСІ ЦІНОУТВОРЕННЯ ДЕПОЗИТНИХ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Визначено доцільність використання ринкових індикаторів вартості фінансових ресурсів при встановленні ціни на банківські депозити. Здійснено аналіз зміни процентних ставок для визначення сприятливих періодів залучення депозитів з конкретним терміном, що дозволить зменшити їхню собівартість і вагомі погашення в найдорожчі періоди календарного року.

Ключові слова: банк, ціноутворення, ціна, процентна ставка, ринкові індикатори, депозит, ціноутворення депозитних ресурсів.

Постановка проблеми. Прибутковість банківської діяльності залежить від ефективності процесу ціноутворення на банківські ресурси та вибору оптимального варіанта їх розміщення. Якщо залучені ресурси розглядати, як основу здійснення активних операцій банку, то зважену та обґрунтовану стратегію ціноутворення депозитних ресурсів можна розглядати як засіб оптимізації витрат банку та можливість зростання рентабельності. Отже, забезпечення ефективного процесу ціноутворення за депозитними ресурсами, як основи стабільної ресурсної бази комерційного банку, яке відповідає його оперативним та стратегічним цілям, є запорукою стабільного розвитку фінансової установи.

Розробка і впровадження науково обґрунтованої стратегії розвитку вітчизняної банківської системи, зважаючи на сучасну необхідність подолання кризових явищ, передбачають побудову та використання ефективного механізму ціноутворення у банках як дієвого інструменту оптимізації вартості фінансових ресурсів, у тому числі депозитних, ефективної ставки їх розміщення як основи зростання прибутковості банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних і практичних аспектів формування депозитних ресурсів здійснювали українські вчені: В. Лагутін, А. Мороз, М. Савлук, А. Вожжов, М. Алексеєнко, О. Дзюлюк, Ж. Довгань, Р. Коцовська, В. Ричаківська. Питання встановлення ціни на банківські продукти, досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені: П. Роуз, Дж. Сінкі, А. Пересецький, А. Кармінський, М. Савлук, О. Лаврушин, А. Мороз, О. Дзюлюк, Н. Кожель та інші. Незважаючи на сут-

© Т. З. Вантух, 2014

теві наукові результати, механізми ціноутворення на депозитні ресурси залишаються малодослідженими, а отже, розробка цілісної концепції формування цін у банківській сфері не завершена і потребує подальших досліджень.

Мета статті полягає у визначенні напрямів використання ринкових орієнтирів при встановленні ціни на депозитні ресурси комерційних банків.

Основні результати дослідження. Сутність залучення та управління депозитними ресурсами в сучасних умовах, полягає у використанні процентної ставки за депозитами як головного важеля в конкурентній боротьбі за вільні грошові кошти потенційних вкладників [1, с. 4]. З точки зору банку депозитна ставка є важливим інструментом управління процесами формування і використання тимчасово вільних грошових коштів клієнтів й одночасно ефективним засобом у конкурентній боротьбі банків за вкладників. Розмір процентної ставки належить до групи контрольованих факторів, безпосередньо впливає на рентабельність діяльності банку та визначає його взаємовигідну співпрацю з клієнтами [2, с. 255]. Розмір депозитної ставки є одним з показників надійності і стабільності ресурсної бази комерційного банку, адже високі депозитні ставки можуть бути ознакою надмірно ризикованої фінансової політики банку та високому ризику структури активів банку. Саме така ситуація склалася зараз в Україні: досить високі ставки по депозитах, з одного боку приваблюють вкладників, проте з іншого – викликають у них певну недовіру до фінансової стабільності та стійкості банківської установи, особливо в умовах економічної та політичної нестабільності в країні.

Встановлення оптимального рівня депозитної ставки – складне завдання банківського менеджменту, що має вирішуватись, зважаючи на тенденції ринкового середовища, власні потреби та можливості. Під час визначення ціни банківських депозитів основними орієнтирами комерційного банку мають бути: забезпечення достатньо високих процентних доходів клієнтам для залучення й утримання їх вкладів та запобігання встановлення занадто високих процентних ставок, що можуть поглинути будь-які прибутки, що одержувані від використання коштів, залучених з депозитних джерел [1, с. 12]. За умов, коли банк намагається розширити і стабілізувати свої ресурси шляхом залучення депозитів за підвищеною процентною ставкою, мають бути розроблені напрямки їх розміщення у високодохідні активи. Такі вкладення, як правило, є більш ризиковані і клієнти замість вищого доходу можуть стикнутись із ризиком неповернення коштів у разі втрати банком своєї платоспроможності.

Сьогодні, в умовах високої конкуренції в банківському секторі України, необхідними умовами ефективного процесу ціноутворення, на нашу думку, є врахування поведінки конкурентів на ринку банківських послуг, потенційної реакції інших учасників ринку та ринкове позиціонування самого банку. Для врахування особливостей банківського ринку потрібно здійснювати аналіз

поведінки конкурентів та позиції банку щодо них, а на основі аналізу вносити корективи в процес встановлення ціни. Пропонується враховувати також і внутрішні фактори впливу на процес ціноутворення, зокрема цінову політику банку, розмір банку, особливості депозитних банківських продуктів. Тож процес ціноутворення можна поділити на 2 рівні: на першому рівні ціна встановлюється та коригується відповідно до зовнішніх факторів впливу; на другому коригування ціни відбувається з врахуванням внутрішніх факторів, що визначає сам банк відповідно до особливостей депозитного банківського продукту. Таким чином, підвищується об'єктивність та ефективність прийняття рішення.

Визначення базової процентної ставки є початковим етапом для встановлення ціни на депозитні банківські продукти. Тому здійснення ефективного процесу формування та управління депозитними ресурсами потребує інформації про їх об'єктивну ринкову вартість [3, с. 4]. Банк може самостійно обирати ту процентну ставку, яка йому вигідна серед індикативних відсоткових ставок. За законодавством індикативна процентна ставка – рекомендований орієнтовний розмір процентних ставок для банків щодо проведення ними операцій із залучення та розміщення коштів [4].

Розглянемо можливість використання ринкових індикаторів у процесі ціноутворення на депозитні ресурси вітчизняних банків. В Україні довгий час велися спроби розробити власний індикатор для визначення справедливої вартості ресурсів на грошовому ринку. Так з'явилися показники KIEIBOR, KievPRIME, KIACR, UIRD, УКБС. Ставки грошових ринків, які можуть стати орієнтирами для розрахунку цін за депозитними ресурсами вітчизняних банків, наведено в *табл. 1*. Більшість ринкових індикаторів розраховуються за строками від 1 дня до 1 року з періодичністю, кратною 1–3 місяцям. Найбільш вдалою розробкою на сьогодні слід вважати український індекс ставок за депозитами UIRD (Ukrainian Index of Retail Deposit Rates), інші мають в більшій мірі інформаційне значення і на практиці практично не використовуються.

Безумовною перевагою UIRD є орієнтація на роздрібний (а не на міжбанківський) сегмент грошового ринку України, що дозволяє істотно збільшити строки, за якими розраховується даний індикатор: у порівнянні із міжбанківськими індикаторами KIACR та KievPrime, індекс UIRD додатково розраховується для строків 6, 9 та 12 місяців. Крім того, порівняльний аналіз банків-контриб'юторів для розрахунку індексу KievPrime та UIRD дає підстави сформулювати висновок щодо більш широкої та диверсифікованої бази розрахунку для останнього індексу [5, с. 85]. Зокрема, індекс UIRD розраховується як за ставками банків, що контролюються вітчизняними інвесторами, так і за ставками банків, які перебувають під контролем нерезидентів [5, с. 86]. Можна зробити висновок, що даний індекс є ринковим, оскільки відображає

ситуацію на ринку станом на кожен робочий день з урахуванням найбільших учасників банківського ринку.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика цінкових індикаторів вітчизняного грошового ринку

Назва індикатора / Параметри	KIEIBOR	Kiev Prime	UIRD	KIACR	УКБС
Дата введення	Лютий 1999	листопад 2007	травень 2011	2008	березень 2011
Валюта	UAH	UAH	UAH, USD, EUR	UAH, USD	UAH
Строки	O/N, 1W, 2W, 1M, 2M, 3M	O/N, 1W, 1M, 2M, 3M, 6M, 12M	3M, 6M, 9M, 1Y	1, 2-7, 8-21, 22-31, 32-92, понад 92 дні	1M - 1Y
База розрахунку	Вартість депозитів і кредитів на міжбанку	вартість депозитів фіз. осіб	вартість депозитів фіз. осіб	вартість міжбанк. кредитів	вартість депозитів фіз. осіб
Джерело, яким розраховується	Thomson Reuters	Thomson Reuters	Thomson Reuters	НБУ	«Український Кредитно-Банківський Союз»
Періодичність публікації	Кожного робочого дня	кожного робочого дня	кожного робочого дня	щомісяця	Не публікується

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Основою для визначення UIRD є щоденна інформація про депозитні ставки у двадцяти найбільших українських банках за розміром депозитного портфелю фізичних осіб [7]. Так, за даними фінансової звітності банків, розміщеної на сайті НБУ, станом на 1 січня 2014 року, представимо найбільші банки за обсягами коштів фізичних осіб, а отже UIRD розраховувався на основі їх депозитних ставок: ПриватБанк, «Ощадний банк України», Укресімбанк, «Дельта Банк», «Райффайзен Банк Аваль», «Дочірній банк Сбербанку Росії», Укрсоцбанк, Брокбізнесбанк, «Перший український міжнародний банк», «Фінанси та Кредит», «Віейбі Банк», Альфа-Банк, УкрСиббанк, Промінвестбанк, «ВТБ Банк», Надра банк, Укргазбанк, ОТП банк, «Форум» [7].

Індекс є цікавим для банків, оскільки дає уявлення про середній рівень залучення коштів на ринку і допомагає орієнтуватися в дохідності цього інструменту. Зараз він використовується багатьма банками як основа для розрахунку плаваючої відсотковою ставки за довгостроковими кредитними продуктами. Індекс UIRD може використовуватись як база для розрахунку трансфертних цін, оскільки інформація про розрахунок є максимально відкритою,

а дані розрахунків загальнодоступні та публікуються на офіційному сайті НБУ. Показник може бути використаний при здійсненні ціноутворення як депозитних, так і кредитних продуктів банків. Тоді фактична величина трансфертної ціни у банку визначатиметься шляхом додавання (віднімання) різних видів маржі та додаткових витрат до (від) базової ставки UIRD. На нашу думку, UIRD також може використовуватися банківським наглядом як індикатор справедливої відсоткової ставки за депозитами населення.

Розглянемо можливість використання українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб, як певний орієнтир, у процесі ціноутворення на депозитні ресурси. В ході проведення порівняльного аналізу розвитку UIRD за останні 3 роки було виявлено певні закономірності (рис.) Зокрема, зі серпня ставки зростають різними темпами – проте зростають три роки поспіль. При значних зростаннях ставок у 4 кварталі – з січня наступного року ставки зменшуються. На основі цих даних розроблено помісячні пріоритети із залучення вкладів на конкретний термін, мета яких залучити / переукласти не лише на спаді цін а й забезпечити закінчення терміну депозитів у непіковий період, з метою максимального зменшення вартості депозитних ресурсів.

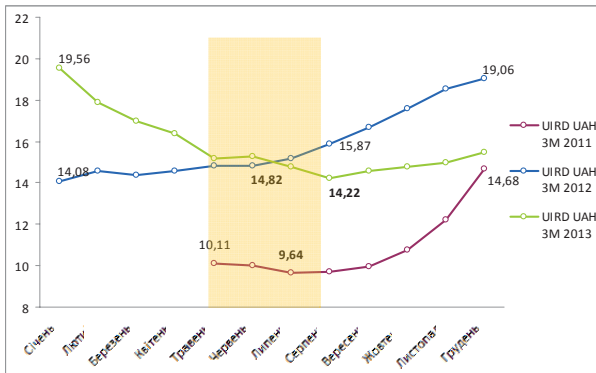

Рис. Динаміка значень індикатора UIRD для вкладів у гривнях за 2011–2013 роки (побудовано за даними [7])

На основі проаналізованих даних зміну відсоткових ставок можна здійснювати з врахуванням помісячних пріоритетів по залученню вкладів. В сучасних умовах поширена тенденція активного використання процентної політики як методу стимулювання розміщення коштів на різні види депозитів. Так, для стимулювання клієнтів обирати саме найбільш «вигідні» для банку в

конкретний період терміни депозиту, можна розробляти для кожного місяця відповідні збільшення / зменшення відсоткових ставок по депозитах залежно від терміну та пріоритетних депозитів у конкретному місяці (табл. 2).

Таблиця 2

Щомісячні пріоритети із залученню вкладів на визначений термін

Не доцільно залучати, термін депозиту	Місяць	Доцільно залучати, термін депозиту
1 рік, 2 роки	Січень	3 місяці, 6 місяців
1 рік, 2 роки	Лютий	3 місяці, 6 місяців
6 місяців	Березень	3 місяці, 1 рік, 2 роки
6 місяців	Квітень	3 місяці, 1 рік, 2 роки
6 місяців	Травень	3 місяці, 1 рік, 2 роки
3 місяці, 6 місяців	Червень	1 рік, 2 роки
3 місяці	Липень	6 місяців, 1 рік, 2 роки
3 місяці	Серпень	6 місяців, 1 рік, 2 роки
6 місяців, 1 рік, 2 роки	Вересень	3 місяці
6 місяців, 1 рік, 2 роки	Жовтень	3 місяці
6 місяців, 1 рік, 2 роки	Листопад	2 місяці
6 місяців, 1 рік, 2 роки	Грудень	2 місяці

Джерело: сформовано автором

Необхідно зазначити, що використання політики ціноутворення на основі орієнтирів на ринкові ставки буде ефективною лише в умовах стабільної ситуації як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках банківських послуг. Для отримання оптимальних цін на депозитні ресурси слід використовувати припущення, що ґрунтуються на нормальному перебігу справ, а не на кризових ситуаціях [8, ст. 318]. Розрахунок показника UIRD здійснюється по номінальних ставках за «класичними» депозитами, терміном 3, 6, 9 і 12 місяців у гривні, доларах США та євро, з виплатою процентів у кінці терміну дії договору [7]. Однак сучасний стан ринку банківських послуг характеризується наявністю як класичних, так і широкого кола акційних депозитних програм та індивідуальних умов із підвищеними відсотковими ставками. Крім того, в умовах необхідності залучення додаткових ресурсів, банки рідко вдаються до значного підвищення ставок по наявних депозитних продуктах, частіше розробляють нові, тимчасові (акційні) пропозиції. Відповідно український індекс UIRD не повністю відображає ситуацію на ринку депозитних ресурсів.

Варто зазначити, що ціни на депозитні ресурси мають бути стабільними, проте повинні гнучко реагувати на зміни ринкової ситуації. Побудова системи ціноутворення на банківські депозити на основі ринкових індикаторів вартості ресурсів на грошовому ринку підвищить оперативність реакції ціни на зміни на будь-які коливання у макросередовищі [9, с. 30]. Серед форс-

мажорів, які є факторами позапланового перегляду ставок, можна виділити: неплановий відтік коштів з рахунків клієнтів, що суттєво перевищує середньостатистичний; дострокове відкликання термінових пасивів; порушення встановлених раніше ділових зв'язків і відносин з контрагентами та «вагомими» клієнтами; арешт / блокування кореспондентських рахунків банку; зміна нормативної бази; зміна ринкових умов; зміна політичної ситуації [8, с. 317].

Висновки. Посилення конкуренції на ринку депозитних банківських послуг, негативний вплив економічної та політичної кризи вимагає постійної адаптації банківських установ до процесів формування ресурсної бази, що обумовлює вдосконалення методів ціноутворення на один із важливих ресурсів банку – депозитні ресурси. На нашу думку, ціноутворення на депозитні ресурси варто проводити з урахуванням поточної ситуації на ринку, цін банків-конкурентів, ринкового позиціонування банку, особливостей депозитної політики, а також вимог та очікувань клієнтів. Ефективне ціноутворення депозитних ресурсів комерційного банку повинне проводитись з врахуванням ставки, яка відображає ринкову вартість залучення коштів, і додаткових витрат банку, пов'язаних із залученням та обслуговуванням кожного виду депозиту.

Список використаних джерел

1. Банківський менеджмент: Конспект лекцій / Укладачі: В. М. Олійник, С. М. Фролов, М. А. Деркач. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – Ч. 2. – 144 с.
2. Лукаревська О. М. Визначення ціни на депозити банків / Лукаревська О. М. // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – № 2 (45). – С. 255–260.
3. Gustav Walls: Modeling deposit prices. Stockholm, Sweden 2013 <http://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:622286/FULLTEXT01.pdf>
4. Постанова НБУ «Положення про процентну політику Національного банку України» від 18 серпня 2004 року, № 389.
5. Савченко Т. Г. Використання ринкових індикаторів трансфертного ціноутворення як напрямку удосконалення управлінського обліку банку / Т. Г. Савченко // Вісник УАБС НБУ. – 2013. – № 1(34). – С. 82-88.
6. Зеленська М. І. Цінові індикатори вартості ресурсів на грошовому ринку України [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. – 2011. – № 9. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=688>.
7. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
8. Каштанов А. В. Фондирование как метод внутреннего (трансфертного) ценообразования в банковской деятельности / Каштанов А. В. // Экономические науки. – 2011. – № 5 (78). – С. 315 – 319.
9. Васильева Т. А. Концептуальні засади реформування системи ціноутворення на продукти банків України / Т. А. Васильева, О. В. Котлярєвський // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць / ХІБС УБС НБУ. – Харків, 2012. – Вип. 1 (12). – С. 26–31.

Вантух Т. З.

Использование рыночных индикаторов в процессе ценообразования депозитных ресурсов коммерческого банка

Определена целесообразность использования рыночных индикаторов стоимости финансовых ресурсов при установлении цены на банковские депозиты. Осуществлен анализ изменения процентных ставок для определения благоприятных периодов привлечения депозитов с конкретным сроком, что позволит уменьшить их себестоимость и весомые погашения в дорогие периоды календарного года.

Ключевые слова: банк, ценообразования, цена, процентная ставка, рыночные индикаторы, депозит, ценообразования депозитных ресурсов.

Vantukh T. Z.

Using market indicator for pricing deposit resources of commercial banks

This study determined the feasibility of using market indicators of the of financial resources in setting rates on bank deposits. The analysis of changes in interest rates, to determine favorable periods attracting deposits with a specific period, which will reduce their costs and expensive weighty repayment periods of the calendar year.

Key words: bank, price formation, price, interest rate, market indicators, deposit, deposit pricing.

Вантух Тетяна Зіновіївна – аспірант Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.717.061

М. І. Хмелярчук, В. І. Алексєєв

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано соціально-економічне значення банківського кредитування на основі дослідження взаємозв'язків між обсягами банківського кредитування, валовим внутрішнім продуктом і випуском продукції за видами економічної діяльності. Запропоновано пріоритетні напрями посилення впливу кредитної діяльності банків на процеси посткризового відновлення національної економіки.

Ключові слова: банківське кредитування, кредитний портфель, валовий внутрішній продукт, економічне зростання, коефіцієнт кореляції.

Постановка проблеми. Банківське кредитування об'єктивно відіграє одне з вирішальних значень у фінансовому забезпеченні процесів соціально-економічного розвитку. Адже мобілізуючи вільні індивідуальні капітали

© М. І. Хмелярчук, В. І. Алексєєв, 2014